

Upphovsrätt Vad är upphovsrätt?

Upphovsrättslagen reglerar författares, tonsättares, bildkonstnärers och fotografers rätt till sina verk. Här får du veta vad som gäller.

- För att upphovsrätten ska gälla krävs att verket är nytt, har individuell särprägel, och att det uppnår verkshöjd, det vill säga ett slags "kreativ nivå".
- Upphovsrätten omfattar en ekonomisk rätt att få skapa och sälja sitt verk och en ideell rätt som innebär rätten att få sitt namn angivet och att verket inte används på ett kränkande sätt. Det är bara den ekonomiska rätten som kan sägas upp av upphovsrättsinnehavaren.
- Det är i princip aldrig tillåtet att kopiera någon annans verk, men det finns inskränkningar i upphovsrätten som är viktiga för lärare och elever som arbetar med medier - rätten att kopiera för enskilt bruk och rätten att citera. Genom upphovsorganisationerna Bonus och Copyswede kan skolor/kommunen teckna avtal som ger rätt till viss kopiering.
- Om du vill göra något som inte är tillåtet enligt reglerna kan du alltid be om lov från den som har upphovsrätten. När det gäller massmedier ska man vända sig till redaktionsledningen. Tänk på att vissa friskolor inte har slutit avtal med organisationerna ovan. Fråga hur det är på din skola!

© - symbolen

Copyrightsymbolen har ingen rättslig betydelse i Sverige. Denna symbol kan inte skapa upphovsrätt, men används ofta för att varna om att sådan finns.

Copyswede

Copyswede hanterar samarbetsavtal för upphovsmän och utövande konstnärer och är en ekonomisk förening som ägs av sina 14 medlemsorganisationer. Organisationer som företräder upphovsmän eller utövande konstnärer är medlemmar och bland dessa finns SAMI - Svenska Artisters och Musikers Intresseorganisation, SFFot - Svenska Fotografers Förbund, SJF - Svenska Journalistförbundet och FST - Föreningen Svenska Tecknare.

Kommunerna kan teckna avtal med Copyswede som ger skolorna rätt att använda radio- och TV-program i undervisningen. Kontakta Copyswede för information om vad som ingår i avtalet.
www.copyswede.se

Bonus presskopia

Bonus presskopia hanterar ersättning till upphovsmän som förläggare/utgivare av böcker, läromedel, press, noter och bilder av olika slag. De flesta skolorna har idag tecknat ett fotokopieringsavtal med Bonus presskopia. Lärarna får bara kopiera för den egna undervisningen: vad och hur mycket anges i avtalet som finns på skolorna. Avtalet ger inte rätt till överföring av verk till digital form eller utskrift från nätet för distribution till eleverna.
www.b-pk.se

Upphovsrätt på Internet

Vad gäller på Internet, chattsidor och på egna webbsidor?

Internet

Den som vill använda material publicerat på Internet bör utgå från att samma regler gäller för elektroniskt publicerat material som för tryckt material. Du behöver alltså be om tillstånd av upphovsrättsinnehavaren för att få använda materialet.

- Allt material - texter, bilder, grafik och teckningar - som publiceras på en webbplats är skyddat av lagen om upphovsrätt. Mångfaldigande, kopiering, överlåtelse, försäljning, överföring eller varje annan form av utnyttjande av materialet är förbjudet enligt lagen. Bryter du mot detta kan det leda till skadestånd och om det gjorts "uppsåttligen" eller "av grov oaktsamhet" döms du dessutom till böter eller riskerar fängelse i två år.
- Många tror att förbudet bara gäller om materialet ska användas kommersiellt, men det är inte heller okej att "låna" bilder och texter och lägga det på sin egen webbsida eller använda det i en skoltidning eller i ett temaarbete. Man får bara använda materialet "för eget bruk", det vill säga för kunskapsinhämtning, som referens och dylikt.
- Citat ur material är tillåtna, men endast i begränsad utsträckning som följer av upphovsrättslagen, det vill säga "i överensstämmelse med god sed och i den omfattning som motiveras av ändamålet samt med angivande av källa". Det innebär att man endast får citera för att kritisera eller belysa någon annans verk eller för att underbygga ett eget ställningstagande.
- För att få tillstånd bör du ta kontakt med upphovsmannen, förlaget, utgivaren eller bildbyrån. Ofta är det lätt att hitta den som innehar upphovsrätten till materialet - skicka ett mejl eller slå en signal och fråga om lov!
- När du har fått tillstånd att använda material från en webbplats får du inte glömma bort upphovsmannens så kallade "ideella rätt". Det betyder att upphovsmannens namn ska anges i enlighet med god sed samt att du inte får ändra eller återge materialet på ett sätt eller i ett sammanhang som är kränkande för denne!

Chatten

- Bland yngre "nätsurfare" finns många populära chattplatser. Många tidningar, inte minst kvällstidningar, har väl utvecklade chatt-tjänster. I fråga om externa inlägg på dessa platser gäller inte tidningens normala utgivaransvar.
- I chattar och andra former av diskussionsgrupper på nätet, är det den som gör inlägget som ansvarar för det han/hon skriver.
- Ett inlägg måste vara av "egen tillverkning", med andra ord vara material som du själv har upphovsrätten till, eller sådant som du har fått lova att använda av den som har upphovsrätten till materialet.
- Den som gör ett inlägg eller bidrag på en tidnings webbsida medger samtidigt att tidningen utan ersättning får lagra, tillhandahålla och sprida materialet till andra. Den som inte respekterar dessa regler och villkor kan bli avstängd från fortsatt deltagande.
- Elektroniska inlägg får enligt lag inte:
 - kränka andra personer eller utpeka dem som brottsliga
 - innehålla hets mot folkgrupp eller på annat sätt ha ett rasistiskt innehåll
 - innehålla straffbar våldsskildring eller barnpornografi
 - innebära att du bryter en tystnadsplikt
 - innefatta spridning av datavirus
 - innehålla uppmaningar till brott eller utgöra annan brottslig verksamhet

Ansvar för egen webbsida

Den som själv vill göra en webbsida (till exempel en skoltidning) står själv för innehåll och egna uttalanden och kan också ställa till svars om innehållet bryter mot lagen.

Frågor & svar om upphovsrätten i skolarbetet.

Får lärare spela in svenska nyhetsprogram på TV och visa för sin klass?

Ja, om skolan har ett avtal med Copyswede.

Får lärare spela in en film på TV och visa den för klassen?

Nej, spelfilmer och dokumentärfilmer ingår inte i avtalet med Copyswede.

Får lärare kopiera artiklar ur svenska dagstidningar?

Ja, om skolan har avtal med Bonus presskopia.

Får lärare kopiera artiklar ur utländska tidningar på samma sätt?

Ja, samma regler gäller för utländska tidningar.

Får lärare skriva ut en text ur en tidning på webben och kopiera den till klassen?

Ja, med tillstånd från tidningen. Det ingår inte i BONUS-avtalet, men de flesta dagstidningar ger skolorna rätt att använda webbtidningen på samma sätt som papperstidningen.

Får elever kopiera tidningsartiklar?

Ja, för enskilt bruk. Det gäller både papperstidningar och tidningar på webben.

Får elever/lärare återge en tidningsartikel i en skoltidning?

Kopiera: Att kopiera hela artikeln är inte tillåtet utan tillstånd. Om tidningen inte sprids utanför klassen gäller samma regler som för vanlig kopiering.

Citera: Man har alltid rätt att citera "i överensstämmelse med god sed och i den omfattning som motiveras av ändamålet". Gränsen för hur långt ett citat får vara varierar alltså. Men normalt går gränsen vid några enstaka meningar.

Referera: Det är alltid tillåtet att referera. Upphovsmannen har inte ensamrätt till innehållet, framför allt inte om det är av allmän karaktär som nyhetshändelser. Men om referatet är för detaljerat finns givetvis risken att gå över gränsen för vad som räknas som referat. Kom ihåg att respektera den ideella rätten när ni citerar och refererar.

Får elever/lärare ta en bild från en webbsida och återge den i skoltidningen?

Nej, inte utan tillstånd från upphovsmannen. Kontrollera alltid varifrån bilden ursprungligen kommer. Att man har rätt att publicera något, i ett sammanhang betyder inte att man har rätt att ge den till någon annan eller att publicera den på ett helt nytt ställe.